

O CASTRO COSTEIRO DE CENTROÑA-PERBES. AS COMUNIDADES MARIÑEIRAS CASTREXAS COMO AXENTE DINAMIZADOR DOS CONCELLOS DE PONTEDEUME E MIÑO.

CARTOGRAFÍA E FOTOGRAFÍA AÉREA

PROMOTOR:
EXCM. CONCELLO DE MIÑO
EXCM. CONCELLO DE PONTEDEUME

ARQUEÓLOGO:
JOAQUÍN
FERRER
CRUZ

Fondos Europeos

ÍNDICE.

FICHA TÉCNICA..... 3

2. CARTOGRAFÍA..... 4

3. FOTOGRAFÍA AÉREA..... 18

4. FOTOGRAFÍA AÉREA..... 32

FICHA TÉCNICA.

1.TÍTULO:

O Castro costeiro de Centroña-Perbes. As Comunidades mariñeiras castrexas como axente dinamizador dos concello de Pontedeume e Miño. Cartografía e fotografía aérea.

2. PROMOTOR DOS TRABALLOS ARQUEOLÓXICOS:

Excm. Concello de Miño e Excm. Concello de Pontedeume

3. REDACCIÓN:

Joaquín Ferrer Cruz.

Dirección a efectos de notificación: Rúa Alcalde Usero, nº 38, 1º

C.P: 15.403 de Ferrol (A Coruña)

Tlf.: 626.012.9241

Email: ferrerarqueologo@hotmail.com

4. DATA: outubro de 2026

Firmado por FERRER CRUZ JOAQUIN CONSTANTINO - ***5943** el día 09/10/2026 con un certificado emitido por AC FNMT Usuarios

Asdo.: Joaquín Ferrer Cruz

1. CARTOGRAFÍA

Logo de encargado por parte do Excm. Concello de Miño un estudo histórico sobre o Castro de Centroña-Perbes (localizado nos concello de Miño e de Pontedeume), como parte dun proxecto máis amplo, financiado por ditos concellos e con participación dos fondos GALP da Unión Europea: *O Castro Costeiro de Centroña-Perbes. As Comunidades mariñeiras castrexas como axente dinamizador dos concellos de Pontedeume e Miño*, xuntamos no presente documento a parte cartográfica e de fotografía aérea tomada do nomeado estudo histórico.

A cartografía empregada corresponde a diversas fontes:

- Cartografía escala 1:5.000 da Xunta de Galicia (sistema ETRS89-fuso 29), planimetricamente a folla 0021A-0805 (malla anterior, 0021-58).
- Deseños das Fichas de Inventario da Dirección Xeral do Patrimonio:
    * Ficha do anos 1988 (RAMIL GLEZ. et TOMÁS BOTELLA),
    * Ficha do ano 1992 (ALFONSÍN SOLIÑO et CARAMÉS MOREIRA)
    * Ficha do ano 2005 (REBOREDA), que reproduce o deseño da ficha anterior (ALFONSÍN SOLIÑO et CARAMÉS MOREIRA, 1992) e inclúe a delimitación planimétrica e o contorno de protección do xacemento en relación ao PXOM do Concello de Pontedeume, gafado sobre a *Cartografía escala 1:5.000 da Xunta de Galicia.*

- Ficha dos traballos de xeolocalización do ano 2019 (ÁLVAREZ VEIRA)

- Delimitación do morfoloxía do xacemento arqueolóxico, elaborada pola Asociación cultural Ardóbriga (PREGO FERNÁNDES et INFANTE LÓPEZ, Revisa Cátedra, 2020).

- Levantamento topográfico realizado con técnicas propias da cartografía LYDAR, pola Sociedade GEOBIM no ano 2025.

- Localización dos xacementos arqueolóxicos próximos ao Castro de Centroña-Perbes. Tomado de PREGO FERNÁNDES et INFANTE LÓPEZ (Revisa Cátedra, 2020).

- Localización dos xacementos arqueolóxico próximos ao Castro de Centroña-Perbes, grafado sobre a cartografía do PBA.

- *Localización do Castro de Ínsua nunha punta mariña. Imaxe tomada do PBA.*

- Localización da vila romana de Centroña

- *Deseño da villae de Centroña (LUENGO MARTÍNEZ, 1962) e hipotética reconstrución (PÉREZ LOSADA, 1991), en base ás interpretacións de Luengo.*

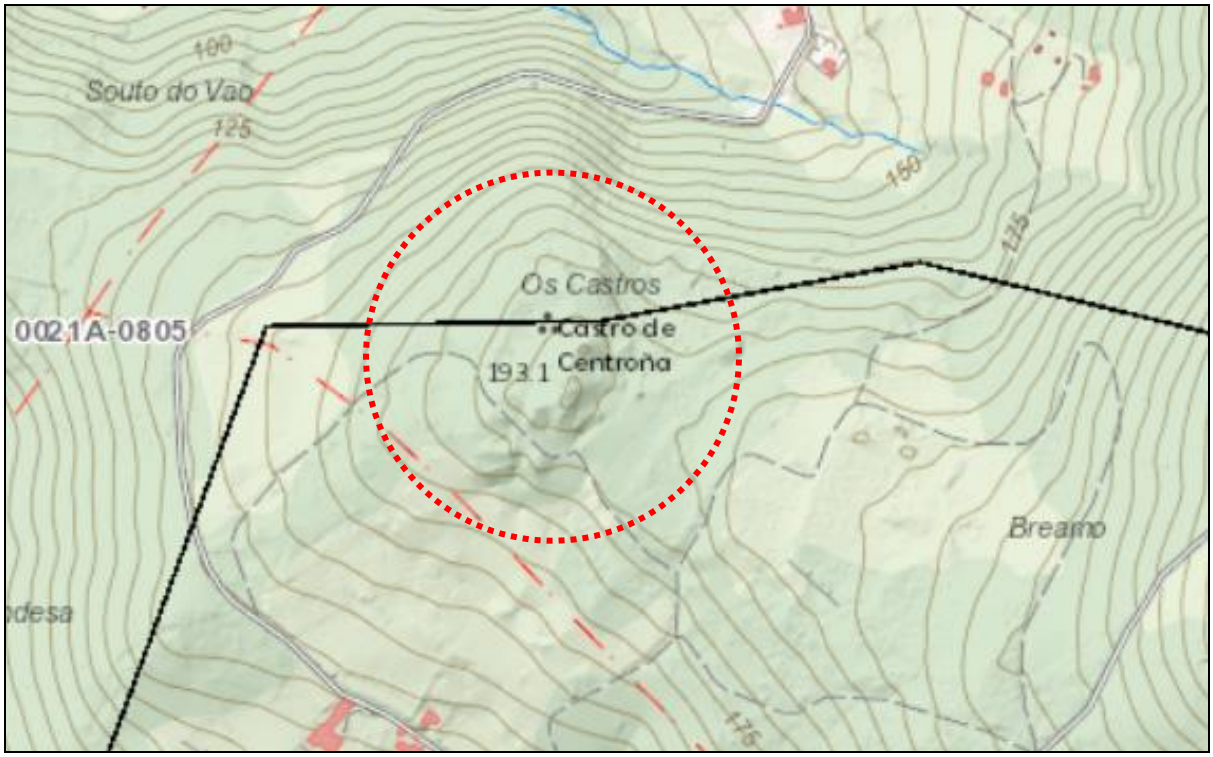

Fig. 1: Localización do Castro de Centroña-Perbes, no límite entre os concellos de Miño e Pontedeume. O xacemento localízase nas coordenadas UTM, X: 565.165 e Y: 4.805.597 (sistema ETRS89-fuso 29), planimetricamente na folla 0021A-0805 da cartografía 1:5.000 da Xunta de Galicia (malla anterior, 0021-58).

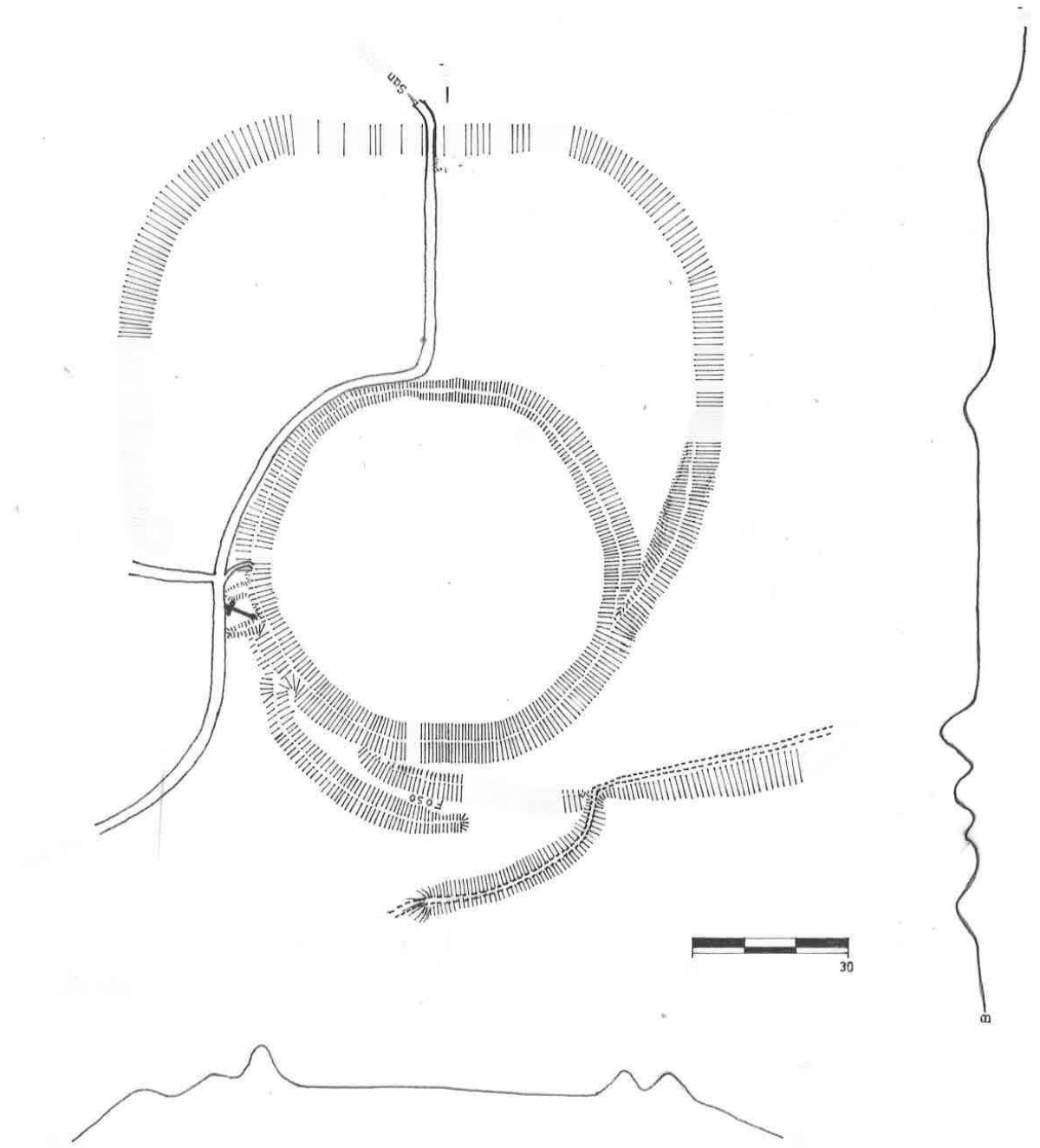

Fig. 2. Deseño do xacemento, tomado da Ficha de Inventario da Dirección Xeral do Patrimonio Cultural (RAMIL GLEZ. et TOMÁS BOTELLA, 1987).

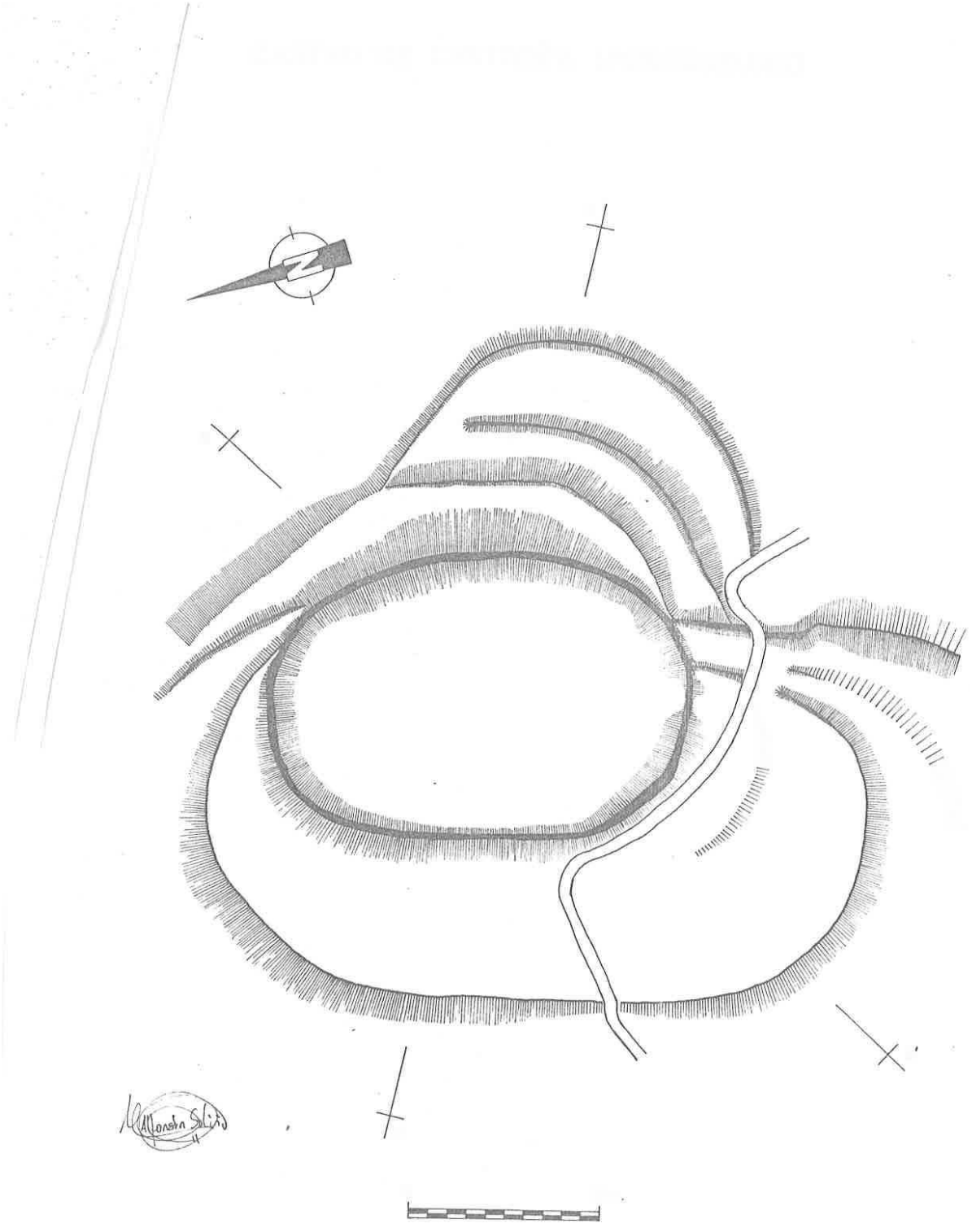

F

Fig. 3. Deseño da planta do xacemento tomado da Focha de Inventario da Dirección Xeral do Patrimonio Cultural (ALFONSÍN SOLIÑO et CARAMÉS MOREIRA, 1992).

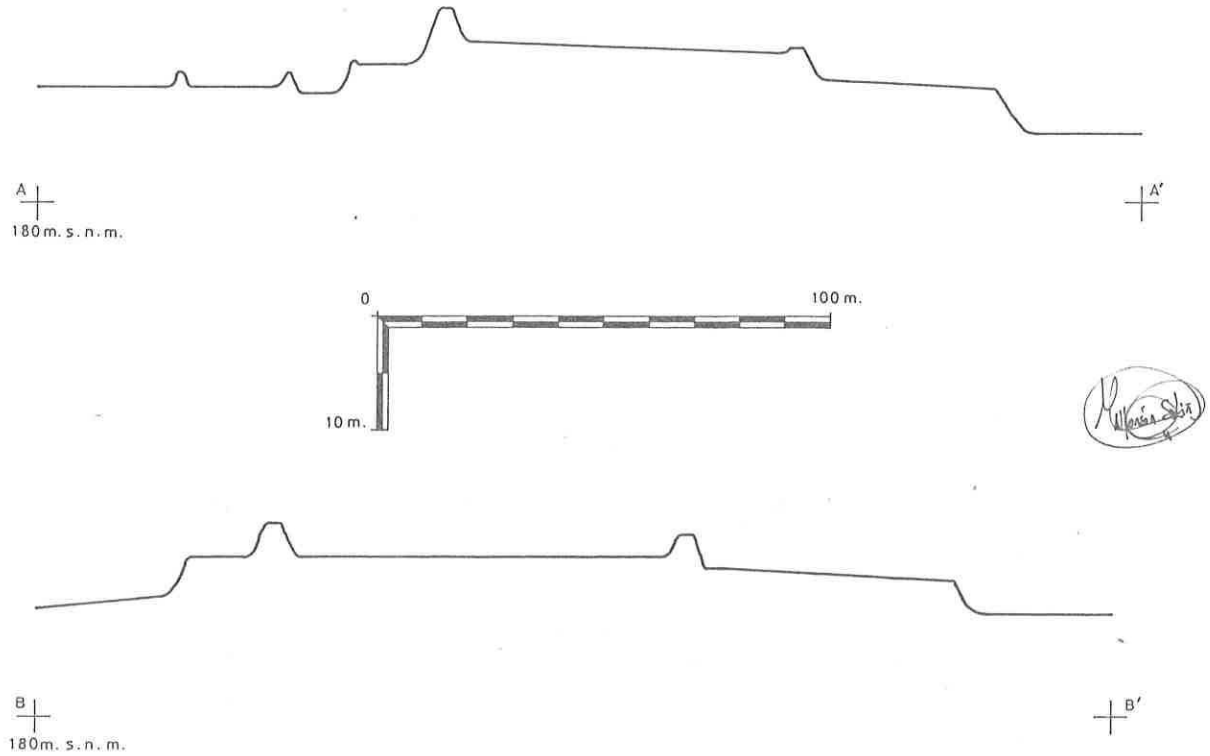

Fig. 4. Seccións do xacemento, tomadas da Ficha de Inventario da Dirección Xeral do Patrimonio Cultural (ALFONSÍN SOLIÑO et CARAMÉS MOREIRA, 1992).

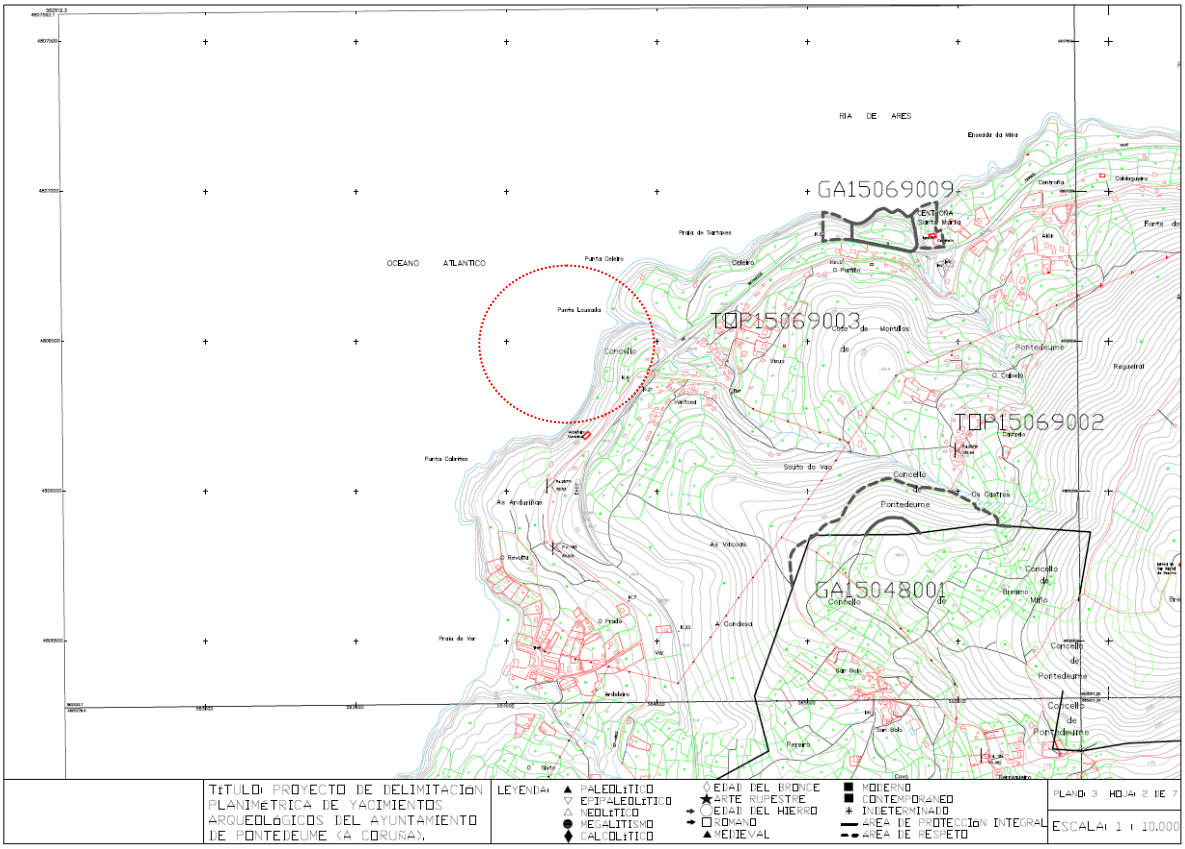

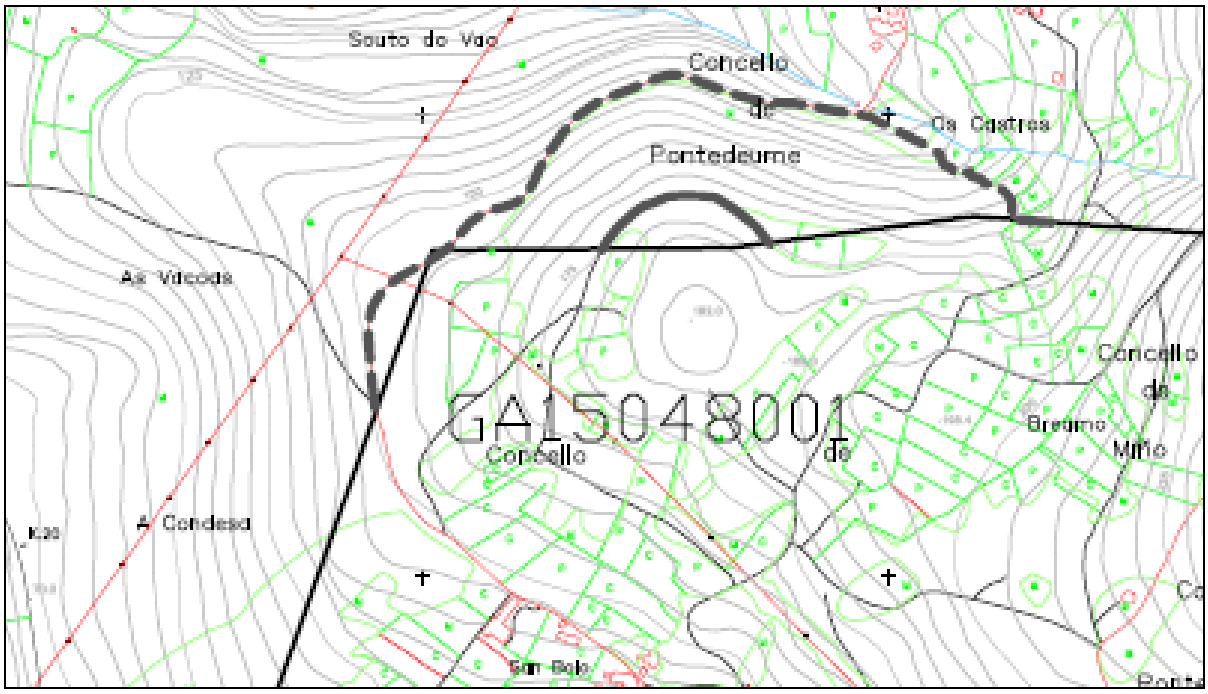

Fig. 5-6. Delimitación planimétrica e contorno de protección do Castro de Centroña-Perbes (REBOREDA, A; 2005). Folla 0021-58 (equivalente á folla 0021-0805 da malla actual). Pode apreciarse a delimitación do xacemento no territorio do Concello de Pontedeume e o contorno de protección.

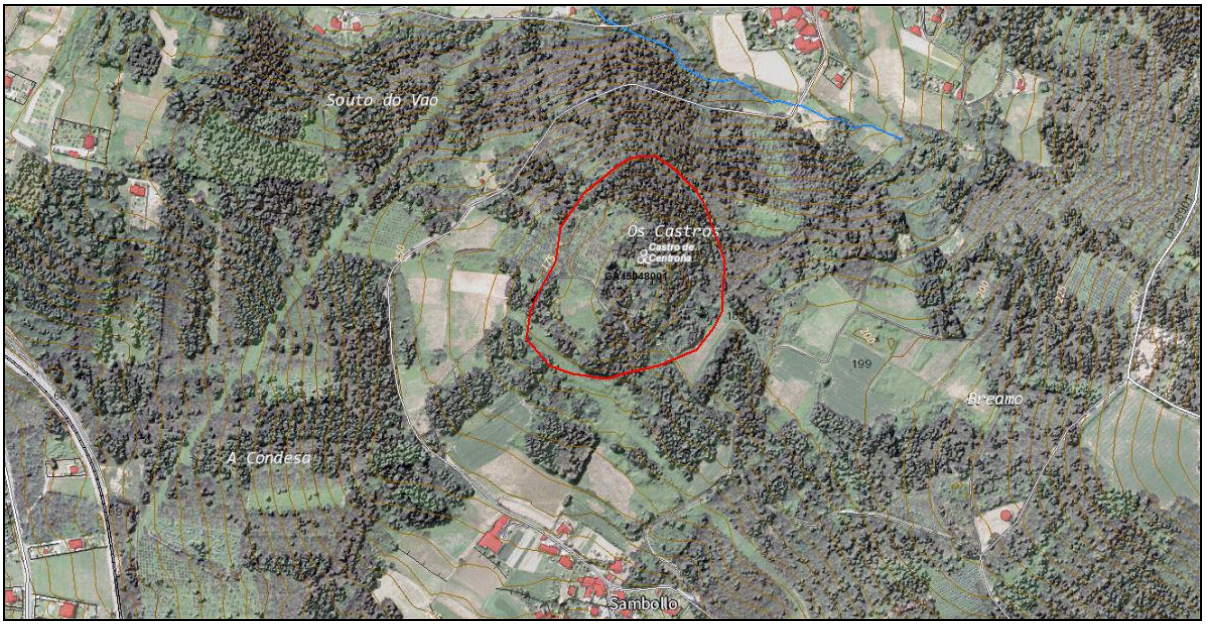

Fig. 7. Delimitación do Castro de Centroña-Perbes, tomada dos traballos de xeolocalización dos xacementos arqueolóxicos de Galicia (ÁLVAREZ VEIRA, 2019).

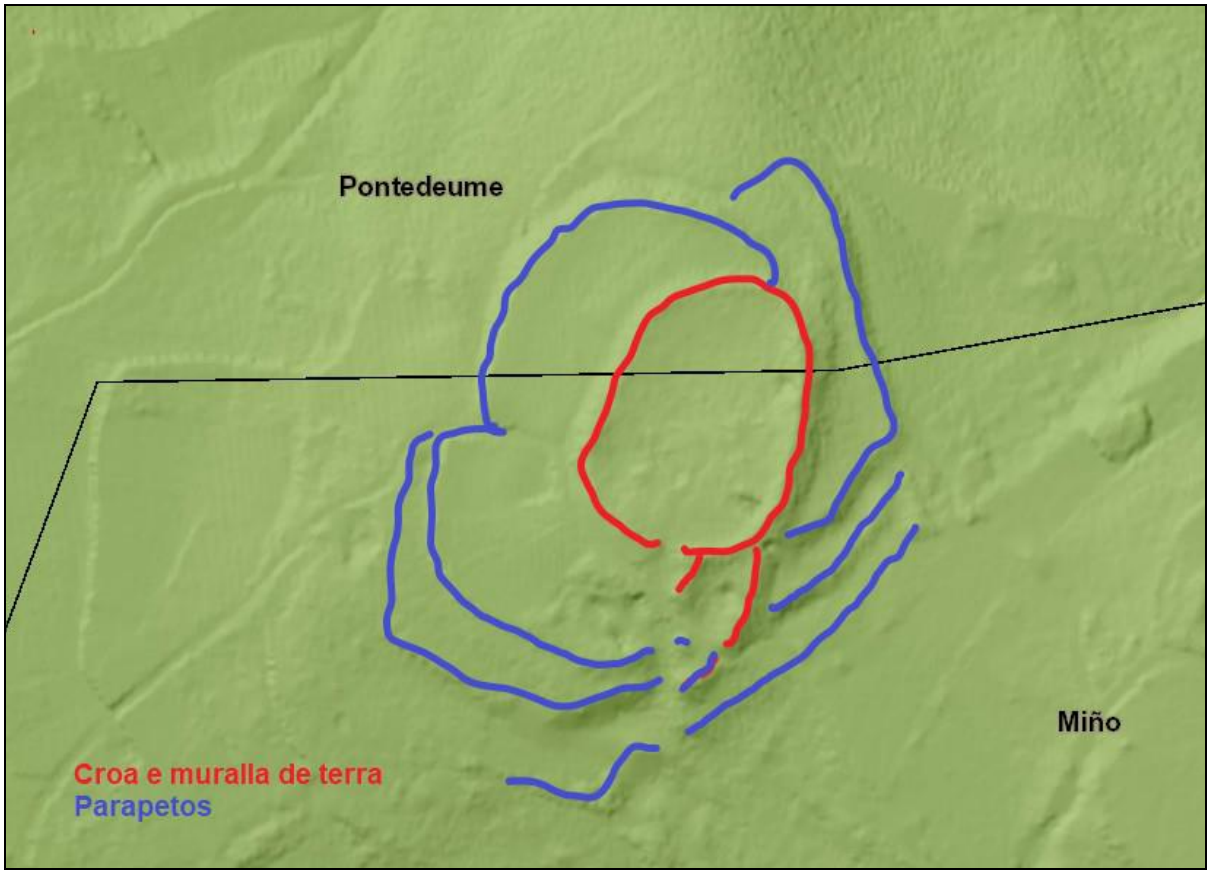

Fig. 8 Deseño do xacemento, de autor anónimo, sobre a cartografía LYDAR (ARDOBRIGA, 2020). Pode apreciarse como nas defensas do xacemento combínanse a muralla da croa (grafada en cor vermella) cun sistema de parapetos (grafados en coe azul)

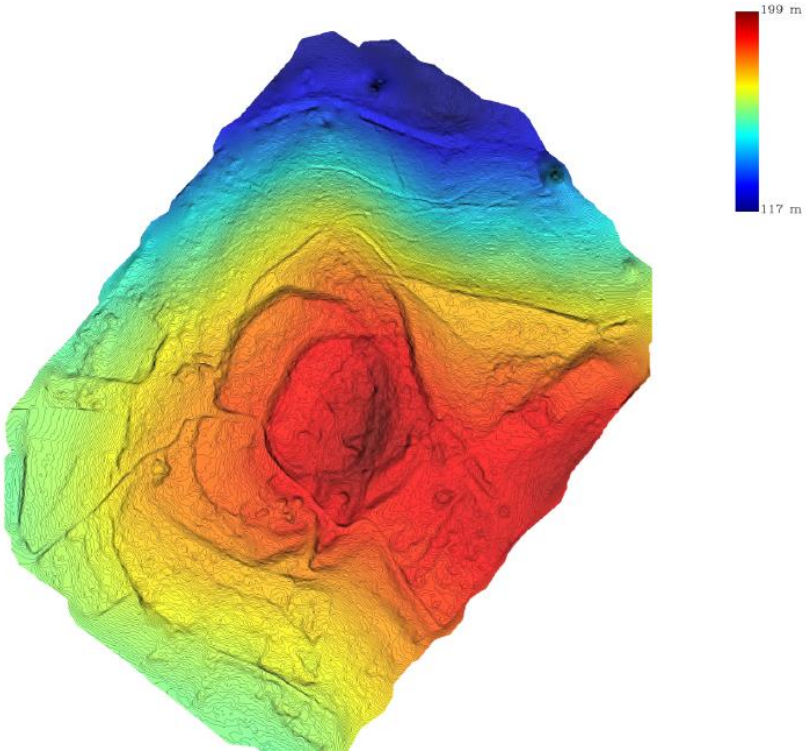

Fig. 9. Cartografía LYDAR (GUERREIRO, 2025).

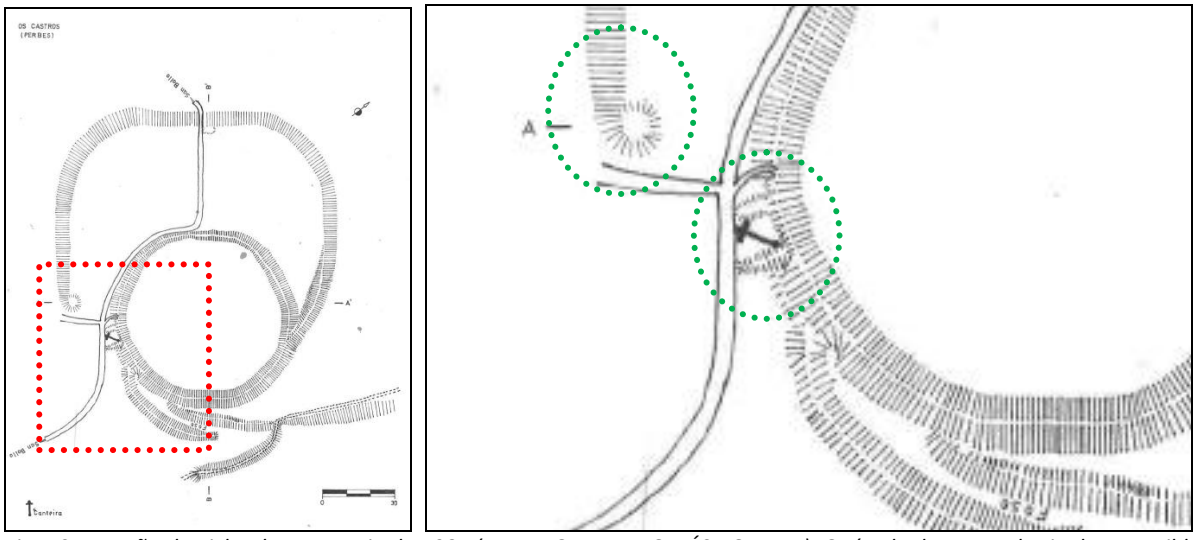

Fig. 10. Deseño da Ficha de Inventario de 1987 (RAMIL GLEZ. et TOMÁS BOTELLA). O círculo de cor verde sinala as posibles estruturas acaroadas ao acceso á croa. Trátase, unha pequena estrutura de planta circular, en parte cortada no seu extremo suroeste e definida por terrapléns que parece relacionarse con esta entrada e no extremo sur do antecastro, enfrontado a esta estrutura, represéntase o que podería resultar un torreón.

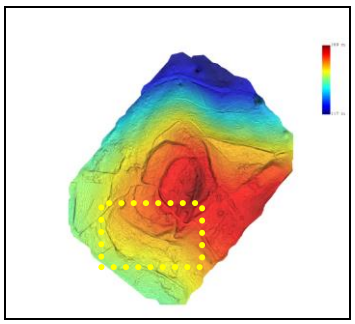

Fig. 11-12. Cartografía LYDAR (GUERREIRO, 2025). O círculo de cor amarela sinala pequenas elevacións que poderían corresponder coas estruturas sinaladas na Fi. 10.

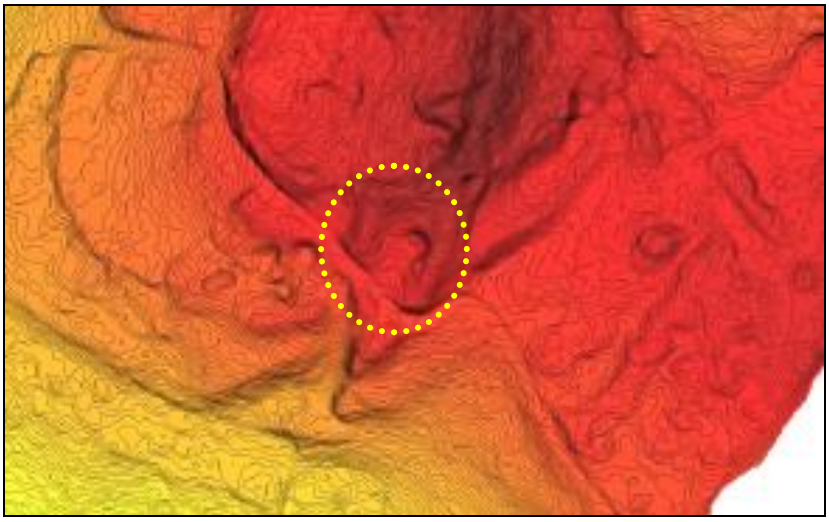

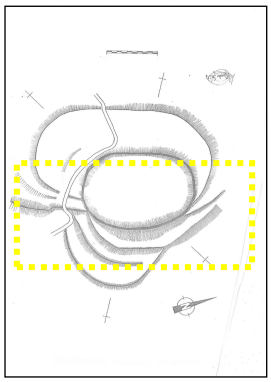

Fig. 13-14.. Deseño da Ficha de Inventario de 1992 (ALFONSÍN SOLIÑO et CARAMÉS MOIREIRA). Nesta e en posteriores fichas (REBOREDA, 2005; ÁLACREZ VEIRA, 2019) non son representadas as posibles estruturas sinaladas nas Fig. 11-12, tal vez por estas cubertas de densa vexetación ou por terse

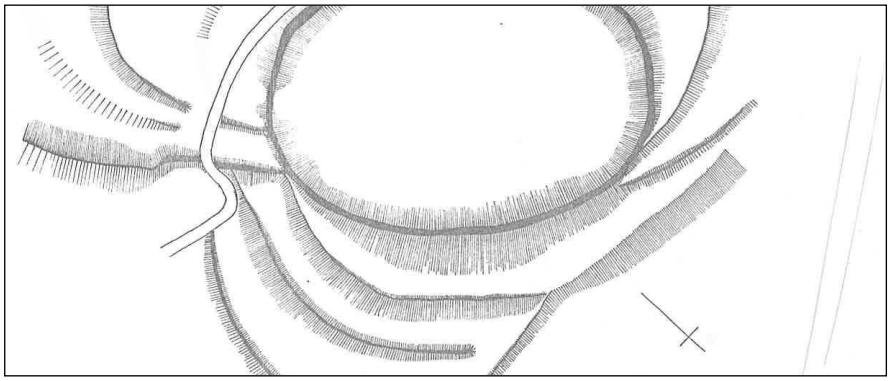

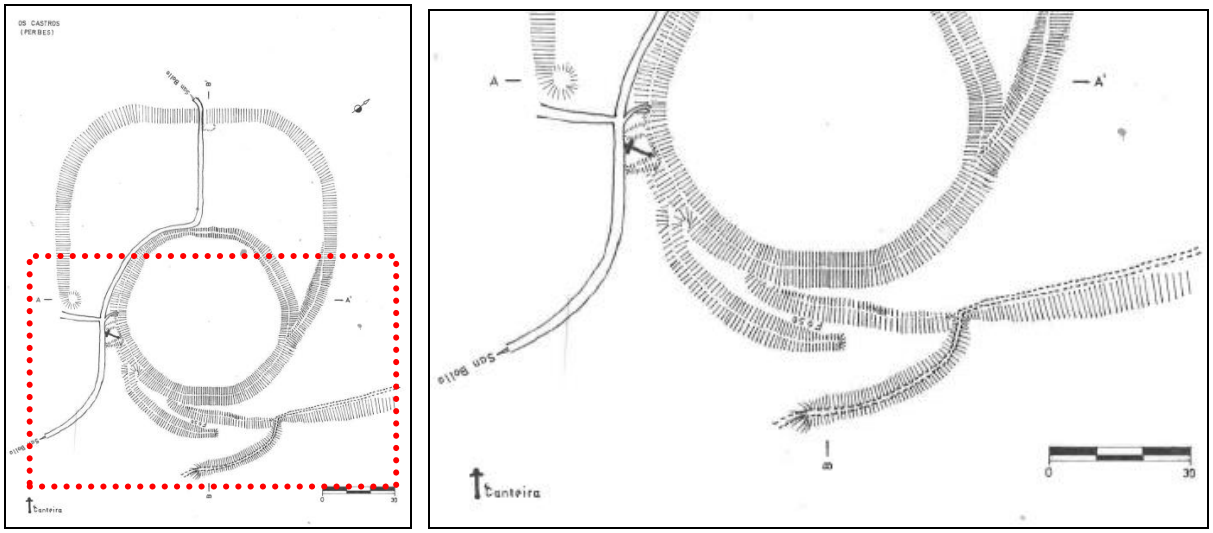

Fig. 15-16. *Deseño da Ficha de Inventario de 1987 (RAMIL GLEZ. et TOMÁS BOTELLA). O círculo de cor verde sinala as posibles estruturas, que presentan un desarrollo menor que as definidas na ficha de 1992 (ALFONSÍN SOLIÑO et CARAMÉS MOIREIRA).*

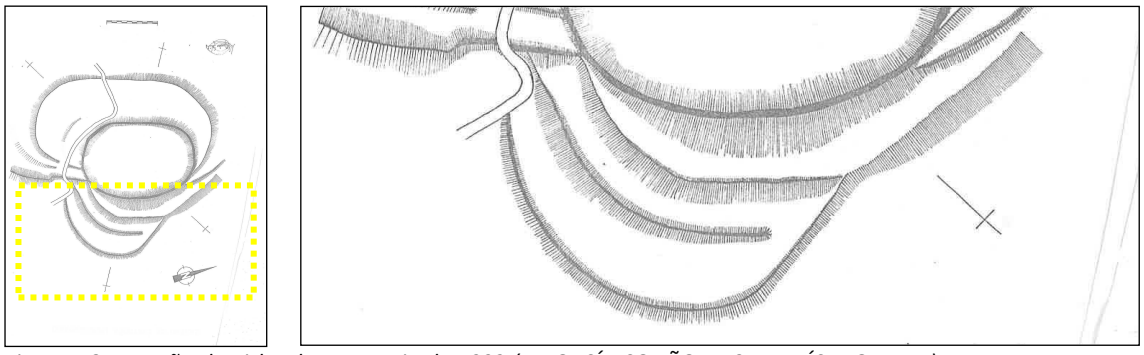

Fig. 17-18. Deseño da Ficha de Inventario de 1992 (ALFONSÍN SOLIÑO et CARAMÉS MOIREIRA). Representa un complexo sistema defensivo pola parte leste do xacemento que figuraba tamén no deseño da Ficha de Inventario de 1987 (RAMIL GLEZ. et TOMÁS BOTELLA).

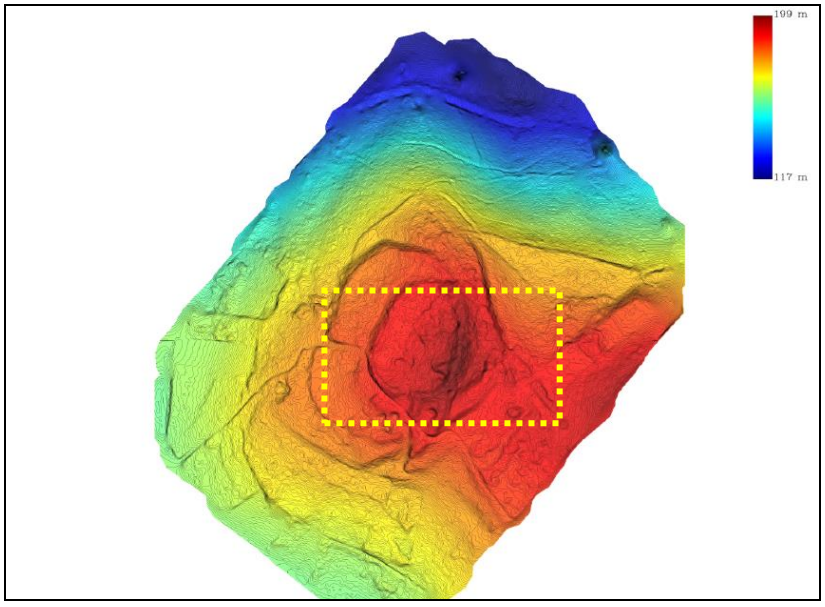

Fig. 19.. Cartografía LYDAR (GUERREIRO, 2025). Pode apreciarse un detalle da zona leste do xacemento.

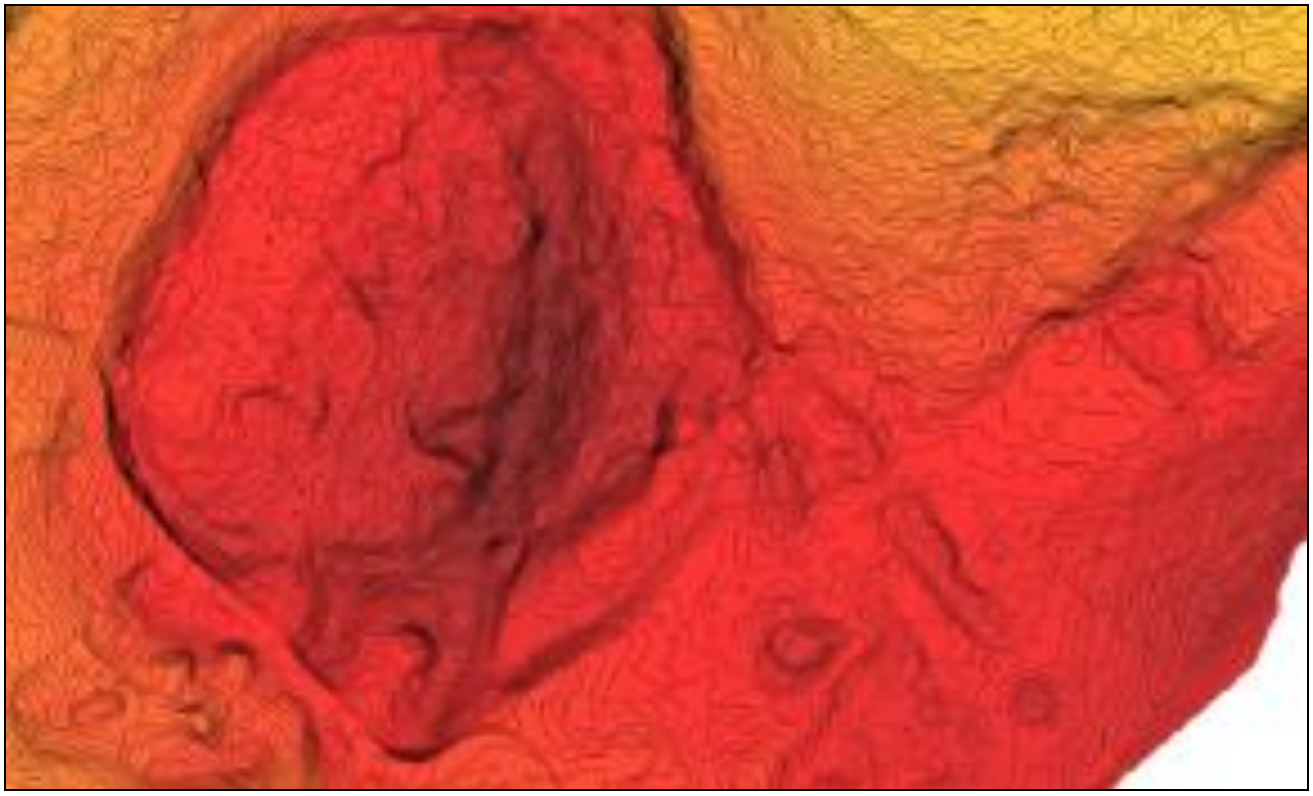

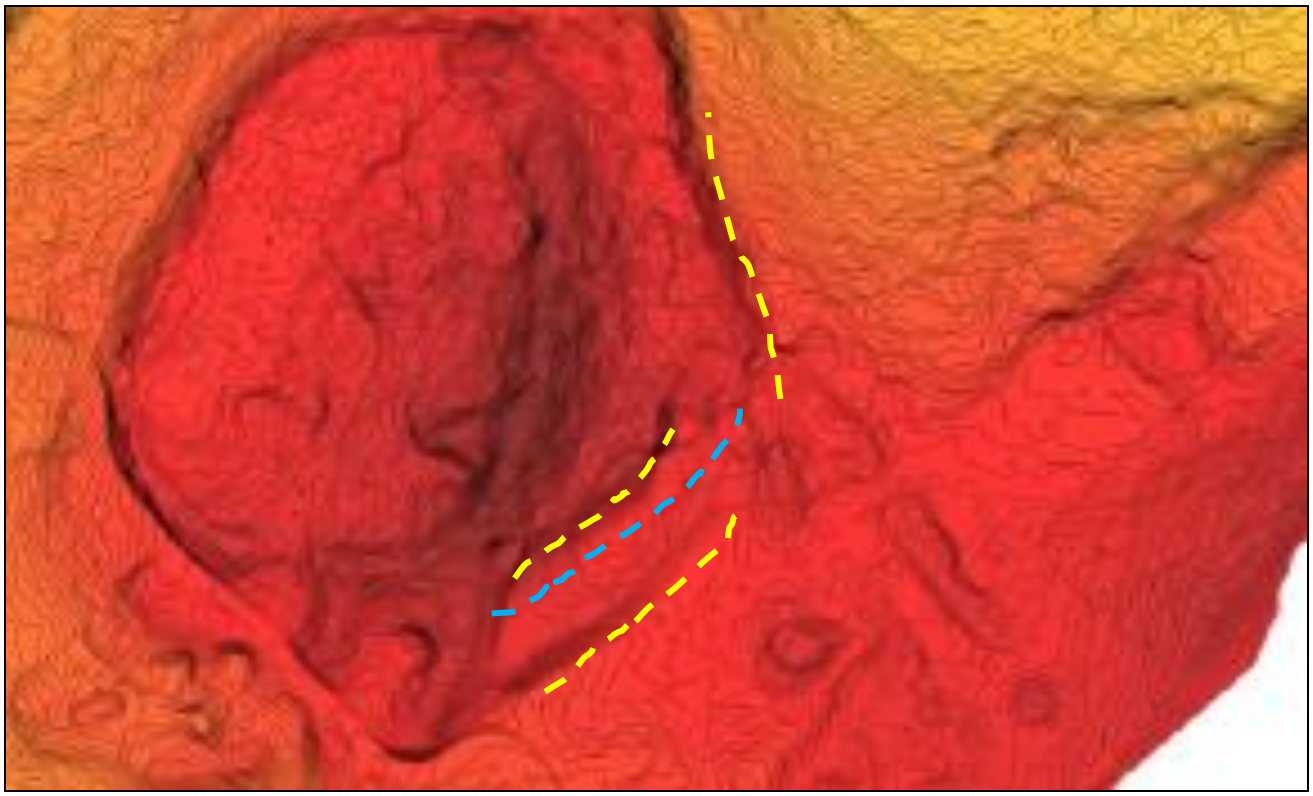

Fig. 20-21 Cartografía LYDAR (GUERREIRO, 2025). Pode apreciarse un detalle da zona leste do xacemento. Na Fig. 21 represéntanse as estruturas defensivas editadas; os parapetos son debuxados cunha liña non continua de cor amarela e o foso cunha liña non continua de cor azul.

Fig. 22. *Localización dos xacementos arqueolóxicos próximos ao Castro de Centroña-Perbes. Tomado de PREGO FERNÁNDES et INFANTE LÓPEZ (Revisa Cátedra, 2929).*

Fig. 23. Localización dos xacementos arqueolóxico próximos. O círculo sinala os castros (Castro de Centroña-Perbes e Castro de Ínsua), o cadrado a villae de Centroña e o punto o achado do torques., sobre a cartografía do PBA.

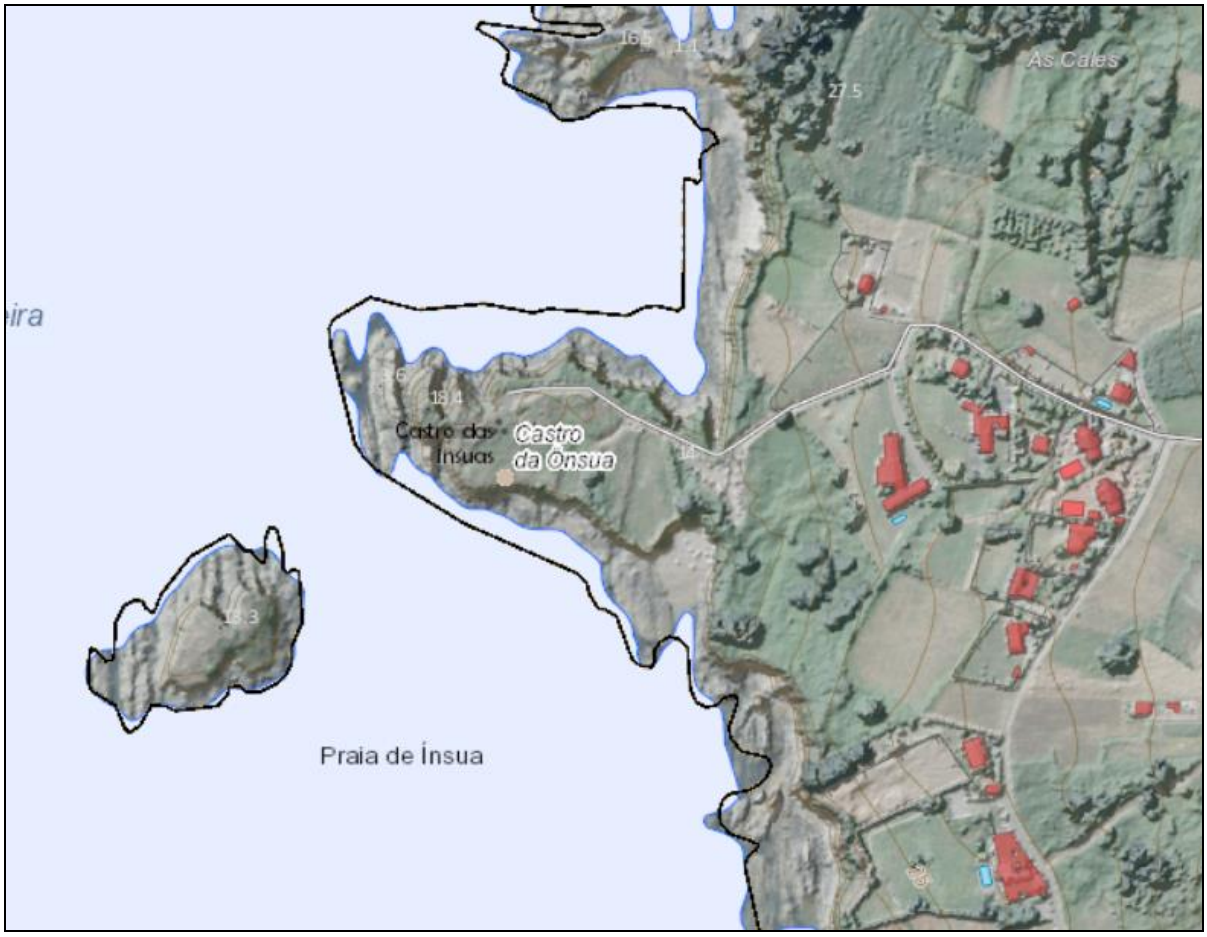

Fi. 24. Localización do Castro de Insua nunha punta mariña. Imaxe tomada do PBA. A illa situada fronte á península de Insua estaba fisicamente unida a terra firme, formando parte integrante do xacemento arqueolóxico.

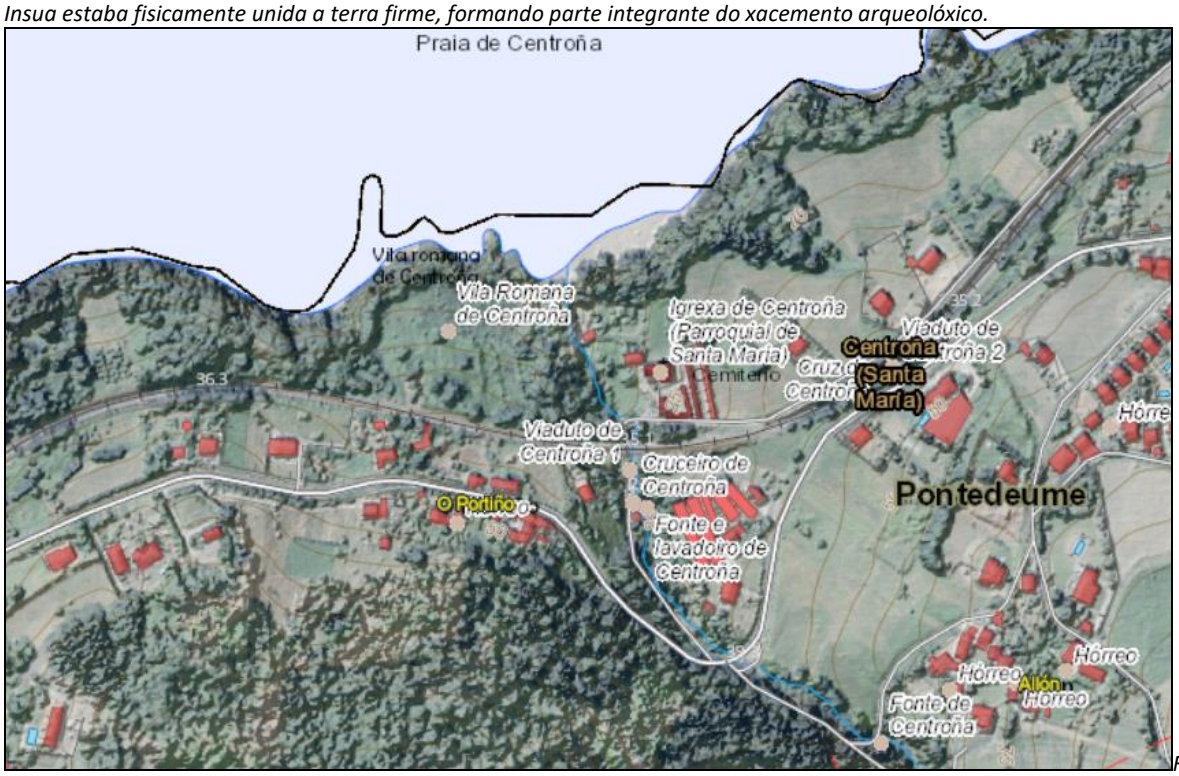

Fig. 25. Localización da Vila de Centroña. Imaxe tomada do PBA.

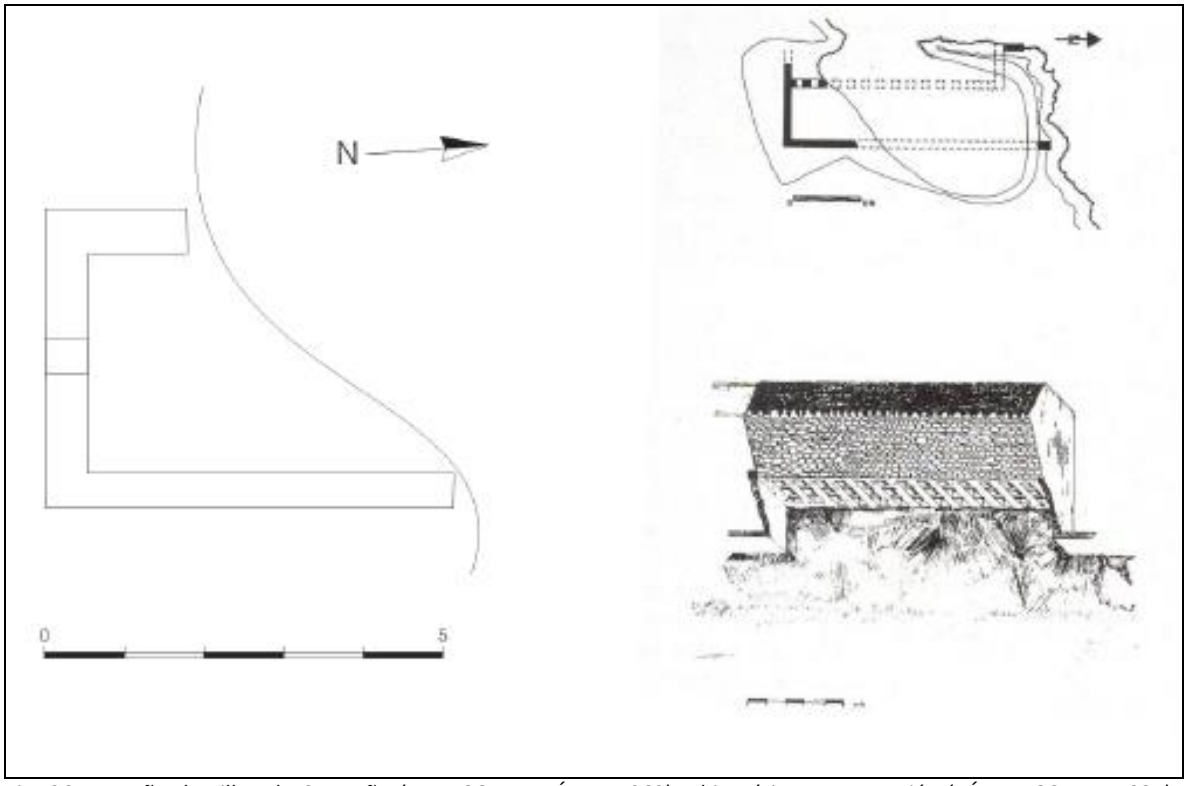

Fig. 26. Deseño da villae de Centroña (LUENGO MARTÍNEZ, 1962) e hipotética reconstrución (PÉREZ LOSADA, 1991), en base ás interpretacións de Luengo.

2. CARTOGRAFÍA

Xuntamos deseguido unha compilación de fotografías aéreas tomadas do Estudio histórico denominado *O Castro costeiro de Centroña-Perbes. As Comunidades mariñeiras castrexas como axente dinamizador dos concello de Pontedeume.*

A fotografía aérea empregada corresponde a diversas fontes:

- *Bo americano 1956-1957*
- Capturas de Google Earth con vistas do xacemento desde diferentes puntos da cista e mesmo desde o mar.
- Conxunto de vistas do Castro de Centroña-Perbes dese A Insua (Boebre), Fiobre (Begonde), Perbes Redes e Sada. Imaxes tomadas de REGO FERNÁNDEZ et INFANTE LÓPEZ, 2020.
- Conxunto de vistas tomadas desde o Castro de Centroña-Perbes. *Imaxes tomadas de REGO FERNÁNDEZ et INFANTE LÓPEZ, 2020).*
- Ortofoto PNOA correspondentes aos voos dos anos 2002-2003, 2004-2007, 2008-2009, 2010-2011, 2014, 2020, 2023
- Levantamento topográfico do ano 2025, realizado con técnicas propias da cartografía LYDAR, pola Sociedade GEOBIM, promovido polo Concello de Miño.

Fig. 27. Imaxe tomada de Ggoogle Earth. Entre o xacemento (sinalado cun círculo de cor vermella) e a costa a distancia é de 1328 metros. O Castro de Centroña-Perbes está situado nun pequeno outeiro no extremo dun espolón a media ladeira, na aba sur, do Monte de Bréamo, a 193,10 msnm.

Fig. 28. Imaxe tomada de Google Earth. Vista oblicua do emprazamento do castro nun espolón.

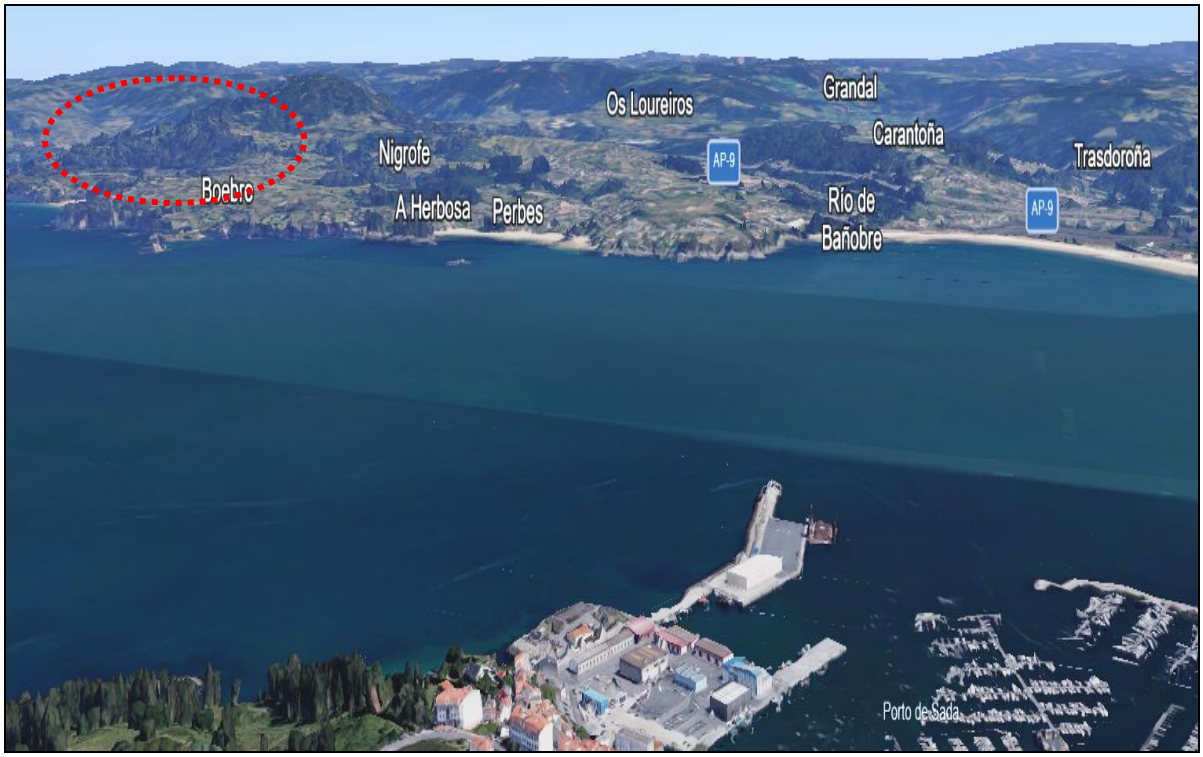

Fig. 29. Imaxe tomada de Google Earth. Vista do xacemento desde Ares.

Fig. 30. Imaxe tomada de google Earth. Vista do xacemento desde Redes.

Fig 31. Imaxe tomada de Google Earth. Vista xeral do xacemento desde o mar (Golfo Ártabro). Próximo á costa e claramente destacado na paisaxe polas súas impoñentes fortificacións, a súa visión desde o mar necesariamente tiña que converterse nun punto focal e de referencia para os navegantes

Fig. 32. Imaxe tomada de Google Earth. Vista detalle do xacemento desde o mar (Golfo Ártabro).

Fig. 33. Vista aérea do xacemento, a croa do castro en primeiro plano (resaltada por un círculo de cor vermella), pode apreciarse a Ría de Ares ao fondo da imaxe, nunha clara relación visual entre o xacemento e o mar.

Fig. 34. Tres vistas desde o Castro de Centroña-Perbes. . Imaxes tomadas de REGO FERNÁNDEZ et INFANTE LÓPEZ, 2020).

Fig. 35. Conxunto de vistas do Castro de Centroña-Perbes dese A Insua (Boebre), Fiobre (Begonde), Perbes Redes e Sada. Imaxes tomadas de REGO FERNÁNDEZ et INFANTE LÓPEZ, 2020).

Fig 36-37. Detalle da fotografía do ano 1956-1957 (voo americano), na imaxe inferior, editada coa delimitación do recinto principal (liña de cor vermella) e o antecastro occidental (liña de cor verde). Dentro do xacemento arqueolóxico pode apreciarse a explotación agraria do gran antecastro occidental, se ben no extremo norte e, en menor medida e extensión, no extremo sur existen algunhas parcelas que semellan atoparse a barbeito. Na croa, a parte central e occidental, está dividida en pequenas parcelas que semellan, en moitos casos, estar abandonadas ou en barbeito, mentres que no extremo oriental, ocupando o espazo dos parapetos que delimitan o xacemento por esa parte, existe unha certa cantidade de árbores, que non chegan a constituír unha masa forestal densa, pero que están a sinalar unha zona de explotación de monte e xa non de terras de cultivo, descoñecemos se como resultado do abandono de antigas parcelas de cultivo ou si responde a unha diferente explotación de carácter tradicional.

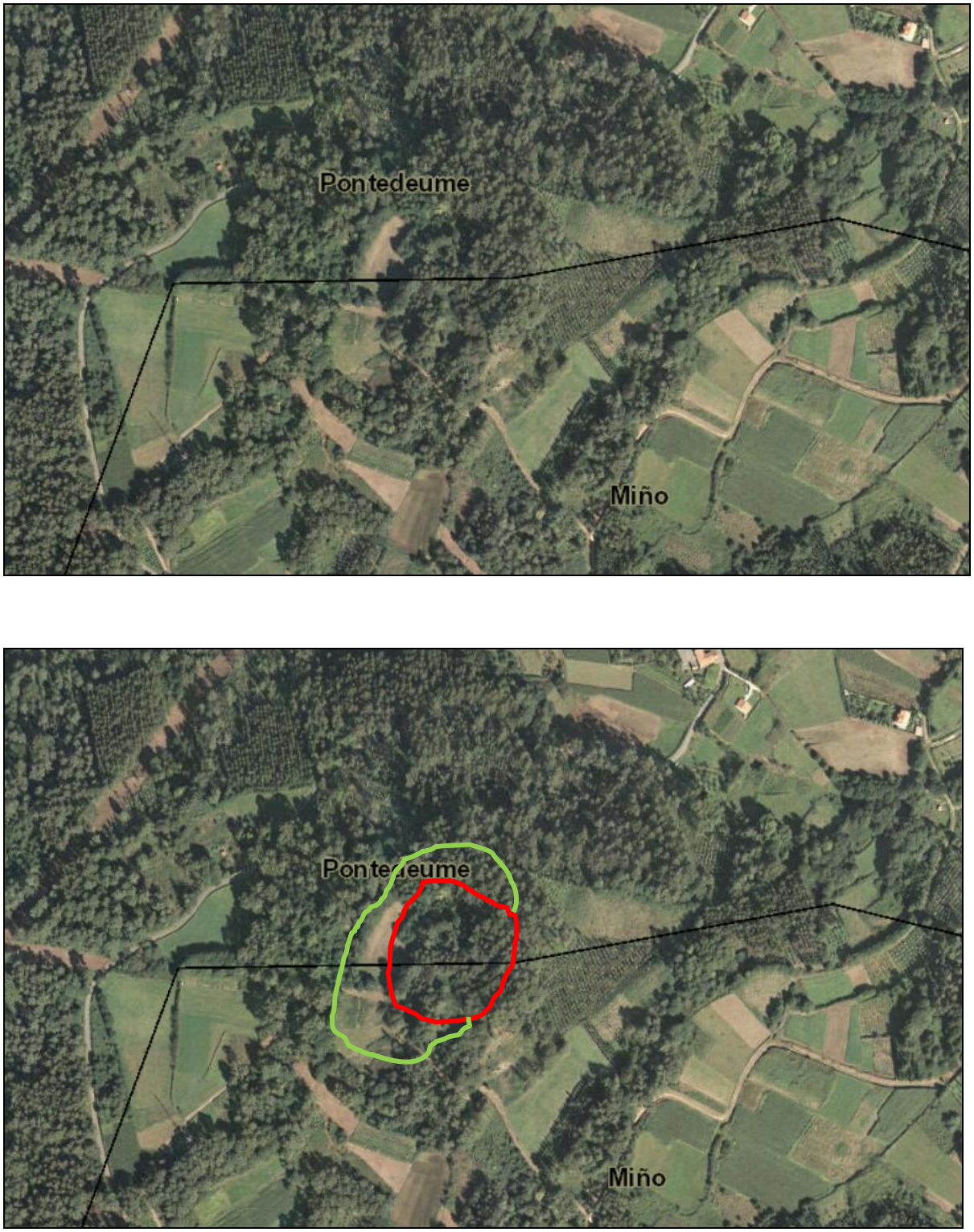

Fig. 38-39. Detalle da ortofoto do ano 2002-2003. Imaxe editada coa delimitación do recinto principal (liña de cor vermella) e o antecastro occidental (liña de cor verde. Nese momento conviven as terras de cultivo e as parcelas dedicadas a explotación forestal, con claro predominio, destas últimas; en certo modo, e pese á gran diferencia resultado de comparar a paisaxe de 1956-1957 coa de 2002-2003, está a confirmar unha tendencia que era xa daquelas visible: o recinto principal está ocupado por explotacións forestais de forma íntegra e, no antecastro occidental, predominan as terras de cultivo, salvo nos extremos norte e sur, nos que existe un denso arboredo, así como existe arboredo nos parapetos que delimitan o antecastro: poderíamos dicir que, a ortofoto de 2002-2003 está a reflectir a consumación dunha tendencia que podía intuírse case medio século antes.

Fig. 40-41. Na imaxe superior detalle da fotografía PNOA do ano 2004-2007. Na inferior, a mesma imaxe editada coa delimitación do recinto principal (liña de cor vermella) e o antecastro occidental (liña de cor verde). A imaxe de 2004-2007 presenta cambios menores respecto da ortofoto de 2002-2003, manténdose as masas arbóreas pero mostrando as terras de cultivo, dominantes no antecastro, en estado de abandono ou barbeito.

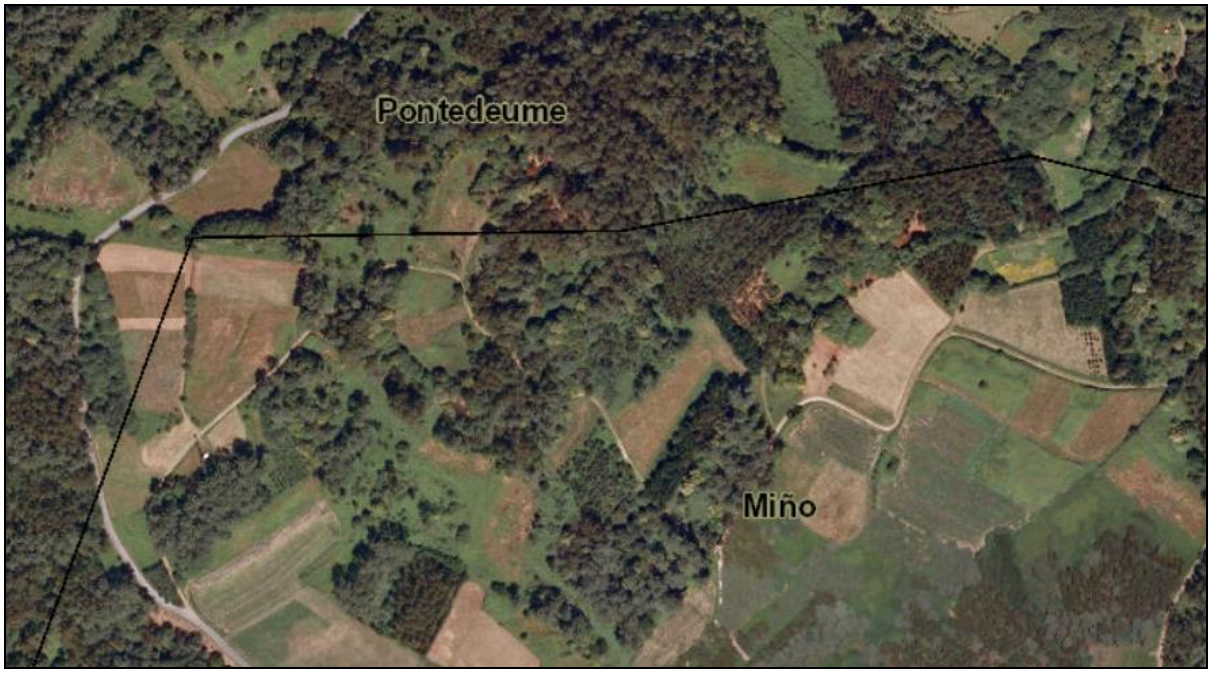

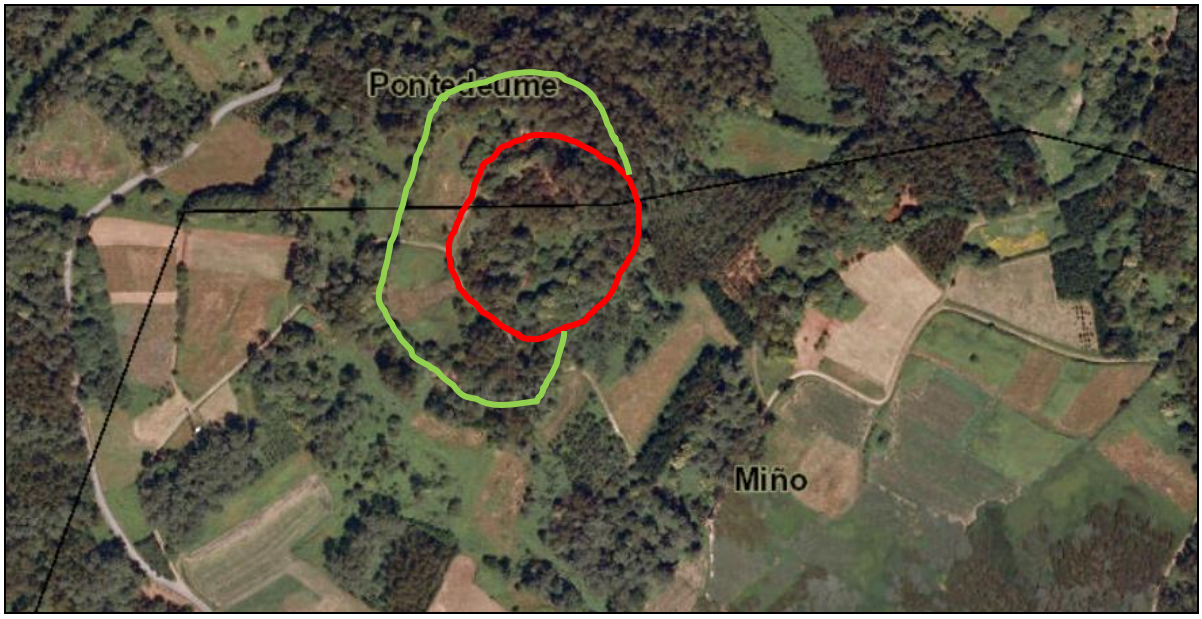

Fig. 42-43. Detalle da fotografía PNOA 2008-2009. Imaxe editada coa delimitación do recinto principal (liña de cor vermella) e o antecastro occidental (liña de cor verde*). A imaxe de 2008-2009 presenta unha imaxe semellante do xacemento respecto da fotografía PNOA 2004-2007.*

Fig. 44-45. Fotografía PNOA do ano 2010-2011. Na imaxe inferior editada coa delimitación do recinto principal (liña de cor vermella) e o antecastro occidental (liña de cor verde). A imaxe de 2010-2011 presenta unha estampa semellante do xacemento respecto da fotografía PNOA 2008-2009, unicamente sinalar a clara presencia de cultivos no antecastro.

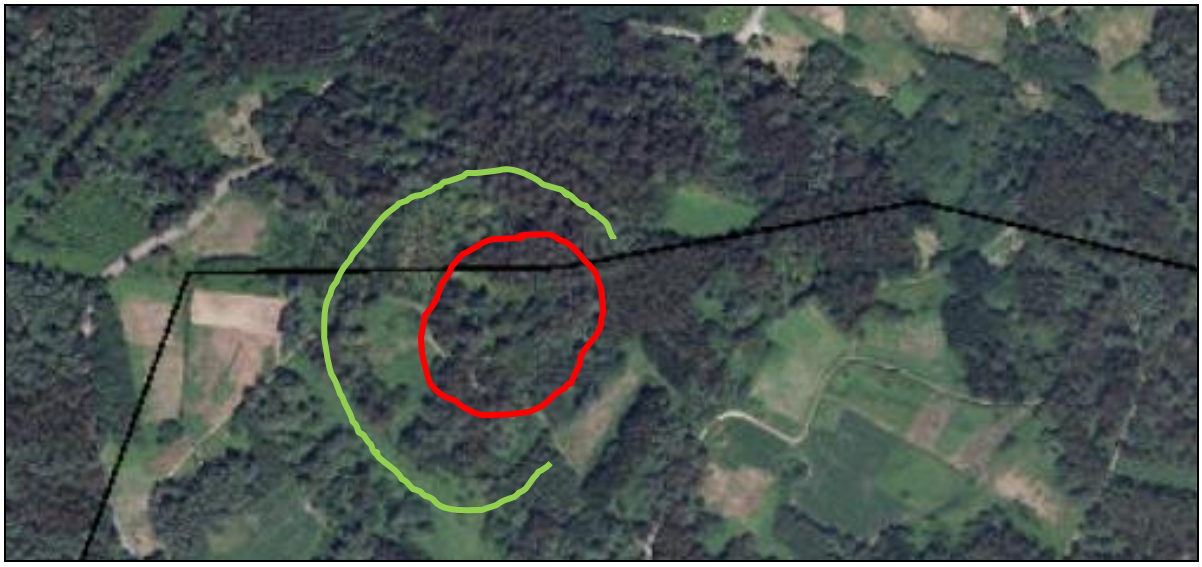

Fig. 46-47. Na imaxe superior detalle da fotografía PNOA do ano 2014. Na inferior, a mesma imaxe editada coa delimitación do antecastro occidental (liña de cor verde); o estado da vexetación impide delimitar o recinto principal. Presenta unha estampa semellante do xacemento respecto da fotografía PNOA 2010-2011, se ben semella clara o progresivo retroceso das parcelas cultivadas no antecastro e o avance da repoboación forestal. Como resulta habitual neste conxunto de fotografías, pouca ou ningunha información aporta sobre o sistema defensivo; o crecemento da vexetación arbórea do recinto principal, que xa na fotografía PNOA 2010-2014 daba lugar a unha progresiva perda da definición deste na imaxe aérea, resulta agora máis acusado.

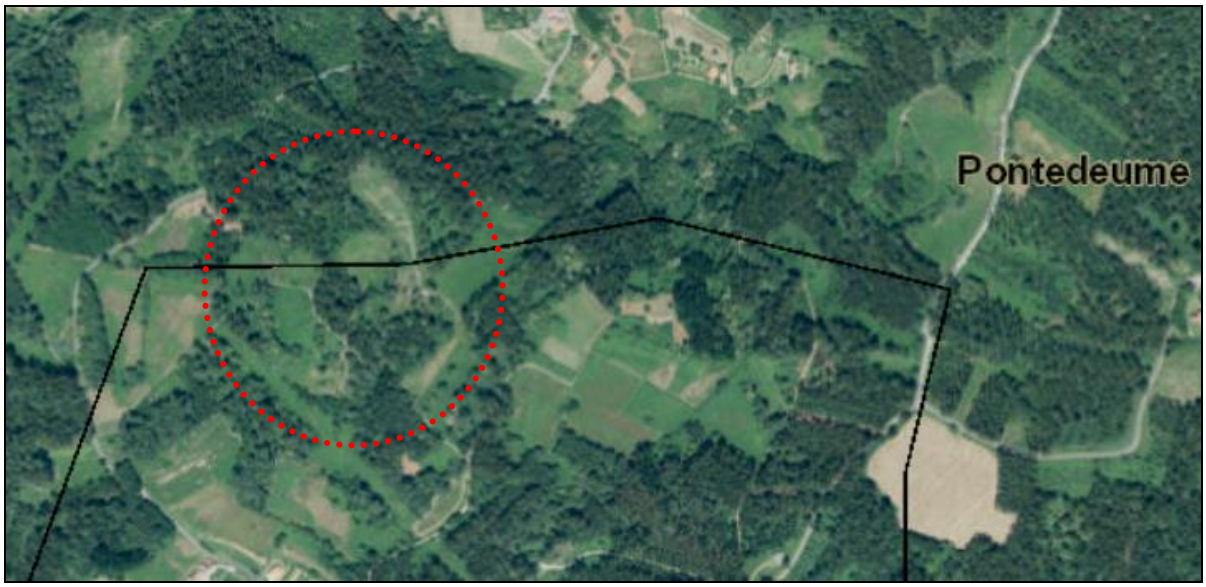

Fig. 48. Na imaxe detalle da fotografía PNOA do ano 2020. A imaxe de 2020 presenta unha estampa distinta do xacemento respecto da fotografía PNOA 2014, se daquelas o crecemento da vexetación dificultaba a visión do recinto principal, aínda que si reflectía o antecastro; na fotografía PNOA 2020, xa non se reflicten estas estruturas, en parte alteradas e, en parte, enmascaradas polo crecemento das masas forestais e o abandono dos escasos cultivos que aínda existían un quinquenio antes.

Fig. 49. Na imaxe detalle da fotografía PNOA do ano 2023. Como na imaxe do PNOA do ano 2020, a do ano *2023 presenta unha densa vexetación, salvo na zona que podemos intuír como do antecastro, nela subsisten prados naturais, mentres que a parte nordés do recinto principal semella estar desforestada, aínda que cunha densa vexetación de monte baixo que impide a visión do sistema defensivo.*

3. BIBLIOGRAFÍA

Xuntamos deseguido a bibliografía empregada para a toma de cartografía e fotografías.

ÁVAREZ VEIRA, E.I. 2019. Traballos de xeolocalización e delimitación dos xacementos arqueolóxicos de Galicia: Lote 06. Inédita, depositada da DXPC.

*PÉREZ LOSADA, F. 1990. "*A villa romana de Noville (Mugardos, A Coruña): estructuras e estratigrafía arqueolóxicas (campañas 1988 e 1989)". *Castrelos; revista do Museo Municipal "Quiñones de León"*

*2002. "*Entre a Cidade e a Aldea: estudo arqueohistórico dos "aglomerados secundarios" romanos en Galicia". *Brigantium: boletín do Museo Arqueolóxico e Histórico de A Coruña.*

PREGO FERNÁNDEZ, M.V. 2016. *O santuario de Breamo. Retrato dunha montaña sagrada*. Revista Cátedra, nº 23.

PREGO FERNÁNDEZ e INFANTE LÓPEZ. 2020. "O Castro de Centroña / Perbes. Actualidade e futuro". *Catedra. Revista de Estudios Eumeses.*

VV.AA. Fichas de Inventario da DXPC. Inéditas, depositadas na DXPC.